20. 10. 2006

ID: 43974

Neplnění vyživovací povinnosti

Neplněním vyživovací povinnosti se rozumí, že oprávněné osobě se nedostane všeho, co je obsahem vyživovací povinnosti. Z hlediska trestní odpovědnosti je nerozhodné, zda oprávněné osobě je plněno dobrovolně nebo na základě výkonu rozhodnutí. Při rozhodování o vině posuzuje soud samostatně rozsah vyživovací povinnosti, je nutné vždy určit alespoň v minimální výši, jakou byl povinen obviněný na výživu přispívat a to i tehdy, pokud taková částka doposud nebyla určena pravomocným občanskoprávním rozhodnutím.

(Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 8 Tdo 587/2006, ze dne 17.5.2006)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v neveřejném zasedání o dovolání obviněného R. K., proti usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 24. 11. 2005, sp. zn. 6 To 753/2005, který rozhodl jako soud odvolací v trestní věci vedené u Okresního soudu v Chomutově pod sp. zn. 2 T 8/2005, tak, že podle § 265k odst. 1 tr. ř. se zrušují usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 24. 11. 2005, sp. zn. 6 To 753/2005, a rozsudek Okresního soudu v Chomutově ze dne 29. 8. 2005, sp. zn. 2 T 8/2005. Podle § 265k odst. 2 tr. ř. se zrušují všechna další rozhodnutí na zrušená rozhodnutí obsahově navazující, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla podkladu. Podle § 265l odst. 1 tr. ř. se přikazuje Okresnímu soudu v Chomutově, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.

Odůvodnění:

Rozsudkem Okresního soudu v Chomutově ze dne 29. 8. 2005, sp. zn. 2 T 8/2005, byl obviněný R. K. uznán vinným trestným činem zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 1 tr. zák., kterého se dopustil tím, že „nejméně od května 2003 do září 2004 v J. ani nikde jinde z nedbalosti ničím nepřispíval na výživu syna M. K., zastoupeného matkou J. K., ačkoli mu tato vyživovací povinnost vyplývá ze zákona č. 94/1963 Sb. o rodině“.

Za tento trestný čin byl podle § 213 odst. 1 tr. zák. odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání pěti měsíců, jehož výkon byl podle § 58 odst. 1 a § 59 odst. 1 tr. zák. podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání osmnácti měsíců.

Krajský soud v Ústí nad Labem jako soud odvolací usnesením ze dne 24. 11. 2005, sp. zn. 6 To 753/2005, odvolání obviněného podané proti výše citovanému rozsudku podle § 256 tr. ř. zamítl.

Proti tomuto rozhodnutí soudu druhého stupně podal obviněný prostřednictvím obhájce Mgr. J. J. dovolání, které vymezil dovolacími důvody podle § 265b odst. 1 písm. c), g) tr. ř.

Ve vztahu k dovolacímu důvodu podle § 265b odst. 1 písm. c) tr. ř. obviněný shledal porušení svého práva na obhajobu v tom, že již v přípravném řízení žádal o bezplatnou obhajobu a podmínky pro ni stanovené splnil, obhájce se domohl až v řízení před soudem. Takový postup shledal nesprávným, neboť zákon upravuje bezplatné právo na obhajobu v případě nedostatku finančních prostředků obviněného, a pokud tento nedostatek obviněný prokáže, musí být obviněnému poskytnuta bezplatná obhajoba, i když nejde o nutnou obhajobu.

K důvodu dovolání podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. obviněný poukázal na to, že pokud byl uznán vinným trestným činem zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 1 tr. zák., nebyly brány do úvahy okolnosti, které namítal v rámci své obhajoby, zejména, že na bankovním účtu byly peníze k dispozici i matce nezletilého syna, a proto si je zde matka mohla volně vybírat. Soud mu nemůže klást za vinu, že když neznal bydliště matky nezletilého, měl pátrat po možnostech, jak jí dopravit peníze, nebo že výživné neuložil do soudní úschovy. Mělo být v daném případě zvažováno, zda s ohledem na okolnosti případu, kdy matka činila konkrétní opatření, aby se o jejím pobytu nedověděl, byly naplněny všechny znaky skutkové podstaty uvedeného trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 1 tr. zák. v nedbalostní formě. S ohledem na to, že obviněný po matce syna marně pátral i prostřednictvím policie, zanechal peníze na účtu, k němuž matka měla přístup, nepovažuje za správné, že bylo po subjektivní stránce shledáno naplnění skutkové podstaty uvedeného trestného činu.

V závěru dovolání obviněný navrhl, aby Nejvyšší soud České republiky (dále jen Nejvyšší soud) zrušil dovoláním napadené usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem, aby podle § 265l odst. 1 tr. ř. tomuto soudu přikázal, věc v potřebném rozsahu znovu projednat a rozhodnout.

K předmětnému dovolání se ve smyslu § 265h odst. 2 tr. ř. písemně vyjádřila státní zástupkyně činná u Nejvyššího státního zastupitelství. Ve vztahu k dovolacímu důvodu podle § 265b odst. 1 písm. c) tr. ř. konstatovala, že pokud obviněný v přípravném řízení požádal o poskytnutí bezplatné obhajoby, soudce Okresního soudu v Chomutově rozhodl usnesením ze dne 24. 11. 2004, sp. zn. 20 Nt 1357/2004, že se podle § 33 odst. 2 tr. ř. obviněnému přiznává nárok na obhajobu za odměnu sníženou o 50 %, a Krajský soud v Ústí nad Labem rozhodující o stížnosti obviněného usnesením ze dne 24. 1. 2005, sp. zn. 4 To 46/2004, po zrušení uvedeného usnesení sám znovu rozhodl, že obviněný má podle § 33 odst. 2 tr. ř. nárok na obhajobu bezplatnou, nedošlo k porušení zákonných ustanovení o přítomnosti obhájce, neboť obžaloba byla podána dne 17. 1. 2005 a obviněný byl v průběhu hlavního líčení zastoupen obhájcem Mgr. J. J. K námitkám ohledně dovolacího důvodu podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř., jímž obviněný především poukázal na nedostatky v subjektivní stránce, nepovažovala dovolání za opodstatněné, a v tomto směru odkázala na správnost úvah rozvedených oběma soudy v napadených rozhodnutích. Shledala však, že napadená rozhodnutí nemohou obstát, z tohoto důvodu, že orgány činné v trestním řízení neposuzovaly a neurčily, v jaké výši byl povinný schopen platit výživné v období, které je mu kladeno za vinu. Jestliže napadenými rozhodnutími obou soudů obviněnému nebyla stanovena výše vyživovací povinnosti, bylo na orgánech činných v trestním řízení, aby za podmínek § 9 odst. 1 tr. ř. samostatně určily rozsah vyživovací povinnosti. S ohledem na to, že se v důsledku této skutečnosti stala napadená rozhodnutí nepřezkoumatelná a nespravedlivá, navrhla, aby Nejvyšší soud zrušil jak usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem tak i rozsudek Okresního soudu v Chomutově a tomuto soudu aby přikázal v potřebném rozsahu znovu projednat a rozhodnout.

Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 265c tr. ř.) nejprve v souladu se zákonem zkoumal, zda v této trestní věci je dovolání přípustné, zda bylo podáno v zákonné lhůtě a na místě, kde lze podání učinit, a zda je podala osoba oprávněná. Shledal přitom, že dovolání obviněného je přípustné podle § 265a odst. 2 písm. h) tr. ř. Obdobně zjistil, že bylo podáno osobou oprávněnou [§ 265d odst. 1 písm. b), odst. 2 tr. ř.], v zákonné lhůtě a na místě, kde lze podání učinit (§ 265e odst. 1, 2 tr. ř.). Protože lze dovolání podat jen z důvodů taxativně uvedených v § 265b tr. ř., posuzoval Nejvyšší soud otázku, zda dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. byl uplatněn v souladu se zákonnými podmínkami.

Nejprve se Nejvyšší soud zabýval námitkou vztahující k dovolacímu důvodu podle § 265b odst. 1 písm. c) tr. ř. Tento důvod spočívá v tom, že obviněný neměl v řízení obhájce, ač ho podle zákona měl mít. Jde proto zejména o porušení ustanovení o nutné obhajobě (§ 36 tr. ř.). Uvedená zásada plně respektuje, že právo na obhajobu patří mezi nejdůležitější procesní práva a je garantováno jak mezinárodními smlouvami o lidských právech a svobodách [např. čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod], tak i ústavními předpisy (čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod). Dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. c) tr. ř. je však užší, protože se jeho prostřednictvím nelze dovolávat jakéhokoli porušení práva na obhajobu, ale vztahuje se jen na taková porušení, při nichž byly skutečně prováděny úkony trestního řízení směřující k vydání meritorního rozhodnutí napadeného dovoláním (srov. rozhodnutí č. 48/2003 Sb. rozh. tr.).

Podle obsahu spisu Nejvyšší soud shledal, že obviněný dne 20. 9. 2004 obdržel usnesení o zahájení trestního stíhání a již dne 1. 11. 2004 podal žádost, „aby mu soud ustanovil zástupce podle § 33 odst. 2 tr. ř., a to z důvodu, že si jej nemůže dovolit a navrhuje Mgr. J. J.“ V obsahu žádosti vysvětlil, že nemá dostatek finančních prostředků, což doložil rozhodnutím o přiznané dávce sociální péče (č. l. 6a, 6b spisu). O této žádosti rozhodl soudce Okresního soudu v Chomutově ve věci sp. zn. 20 Nt 1357/2004, usnesením ze dne 24. 11. 2004 tak, že obviněnému přiznal podle § 33 odst. 2 tr. ř. nárok na obhajobu za odměnu sníženou o 50%. O stížnosti obviněného, kterou doplnil dopisem ze dne 11. 1. 2005, v němž zdůraznil, že nežádá jen rozhodnout o bezplatní obhajobě, ale požaduje též Mgr. J. J. jako obhájce ustanovit, rozhodl Krajský soud v Ústí nad Labem usnesením ze dne 24. 1. 2005, sp. zn. 4 To 846/2004 tak, že obviněný má nárok na obhajobu bezplatnou. Obžaloba v této trestní věci byla Okresnímu soudu v Chomutově doručena dne 17. 1. 2005 a obviněný podal proti následně vydanému trestnímu příkazu dne 5. 2. 2005 odpor, v němž mimo jiné uvedl, že v přípravném řízení žádal o ustanovení obhájce, když doložil všechny potřebné podklady, avšak obhájce mu stále ustanoven nebyl. Samosoudkyně Okresního soudu v Chomutově dne 21. 3. 2005 zaslala obviněnému výzvu, v níž ho s odkazem na rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem ve věci sp. zn. 4 To 846/2004, informovala, že má nárok na bezplatnou obhajobu a že má ve smyslu § 33 odst. 1 tr. ř. právo si obhájce zvolit, k čemuž mu stanovila lhůtu do 30. 3. 2005. Na základě dopisu obviněného ze dne 30. 3. 2005, v němž poukázal na to, že již poněkolikáté sděluje soudu, že žádá ustanovit obhájce, a to Mgr. J. J., samosoudkyně reagovala dopisem ze dne 7. 4. 2005, v němž obviněného poučila, že musí uvažovaného obhájce požádat o sepsání plné moci, kterou obviněný má do 14 dnů soudu zaslat, pokud se tak nestane, bude mu obhájce ustanoven. Na základě toho obviněný dne 23. 4.

2005 udělil plnou moc Mgr. J. J.

K tomuto postupu orgánů činných v trestním řízení a soudu prvního stupně považuje Nejvyšší soud za vhodné zdůraznit, že podle ustanovení § 33 odst. 2 tr. ř. ve znění zák. č. 283/2004 Sb., účinného od 1. 7. 2004, osvědčí-li obviněný, že nemá dostatek prostředků, aby si hradil náklady obhajoby, rozhodne předseda senátu a v přípravném řízení soudce, že má nárok na obhajobu bezplatnou nebo za sníženou odměnu. Vyplývá-li ze shromážděných důkazů, že obviněný nemá dostatek prostředků na náhradu nákladů obhajoby, může, je-li to třeba k ochraně práv obviněného, rozhodnout předseda senátu a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce o nároku na obhajobu bezplatnou nebo za sníženou odměnu i bez návrhu obviněného. V případech uvedených ve větě první a druhé náklady obhajoby zcela nebo zčásti hradí stát. Podle ustanovení § 33 odst. 4 tr. ř. ve znění zák. č. 539/2004, účinného od 1. 11. 2004 platí, že pokud byl pravomocným rozhodnutím podle odstavce 2 obviněnému přiznán nárok na bezplatnou obhajobu nebo obhajobu za sníženou odměnu a obviněný o ustanovení obhájce požádá, bude mu obhájce neprodleně ustanoven. Obhájce ustanoví a pominou-li důvody pro rozhodnutí podle odstavce 2, ustanovení zruší předseda senátu a v přípravném řízení soudce. Ustanovení § 38 odst. 2 tr. ř., § 39 odst. 2 tr. ř., § 40 a 40a tr. ř. se použijí obdobně.

Z uvedeného je patrné, že s ohledem na dobu, kdy obviněný žádost uplatnil a kdy rozhodoval Krajský soud v Ústí nad Labem, tato právní úprava na projednávaný případ obviněného dopadá, a proto bylo nutné podle těchto zákonných podmínek postupovat.

K zajištění obhajoby obviněného, s ohledem na průběh řízení, jak je shora popsán, je vhodné, s odkazem na uvedenou právní úpravu uvést, že nebyly shledány nedostatky v postupu orgánů činných v trestních řízení v přípravném řízení ani soudu, a to až do doby, než o žádosti obviněného o přiznání bezplatné obhajoby bylo Krajským soudem v Ústí nad Labem pravomocně rozhodnuto, tedy do dne 24. 1. 2005. Obviněný byl totiž po celou dobu vedení trestního řízení stíhán pro trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 1 tr. zák., byl na svobodě, a ani jiné okolnosti nesvědčily o naplnění podmínek nutné obhajoby podle § 36 tr. ř. Záleželo tudíž jen na obviněném, zda bude chtít mít obhájce pro toto trestní řízení. Pokud obviněný požádal, jak vyplývá z jeho podání ze dne 1. 11. 2004 o bezplatnou obhajobu a o ustanovení obhájce, neměl, do doby než pravomocně krajský soud v této záležitosti dne 24. 1. 2005 rozhodl, právní nárok na to, aby mu byl obhájce soudem ustanoven. Tuto povinnost však měl Okresní soud v Chomutově poté, kdy bylo dne 24. 1. 2005 o jeho žádosti pravomocně rozhodnuto, neboť z dikce ustanovení § 33 odst. 4 tr. ř. plyne, že byl-li pravomocným rozhodnutím obviněnému přiznán nárok na bezplatnou obhajobu nebo obhajobu za sníženou odměnu a obviněný o ustanovení obhájce požádá, bude mu obhájce neprodleně ustanoven.

Samosoudkyně Okresního soudu v Chomutově proto měla neprodleně poté, co obdržela rozhodnutí Krajského soudu v Ústí na Labem ve věci sp. zn. 20 Nt 1357/2004, obviněnému obhájce ustanovit, protože z obsahu všech jeho podání (návrhu ze dne 1. 11. 2004, vyjádření ke stížnosti ze dne 11. 1. 2005 i odporu ze dne 5. 2. 2005 a vyjádření ze dne 30. 3. 2005) vyplynulo, že po celou dobu, co žádal o bezplatnou obhajobu, požadoval i ustanovení obhájce. V tomto případě není významné, že žádal, aby mu byl ustanoven konkrétní obhájce, neboť je potřeba vycházet ze smyslu obviněným podané žádosti, v níž od počátku zdůrazňoval, že si nemůže dovolit sám obhájce zvolit pro svou neschopnost platit s ním spojeném výdaje, z důvodu své nesolventnosti.

Pokud však samosoudkyně podmínku rozhodnout neprodleně nezachovala, a to i přes jasný a srozumitelný obsah vyjádření a podání obviněného, a pouze ho opakovaně ve dnech 21. 3. 2005 a 7. 4. 2005 upozornila, že si musí obhájce zvolit sám, nepostupovala podle § 33 odst. 4 ve znění od 1. 11. 2004, protože při zřejmém požadavku obviněného, aby mu byl obhájce soudem ustanoven, jej nutila k tomu, aby si ho zvolil (§ 38 odst. 1 tr. ř.).

Z těchto zjištění proto dovolací soud shledal, že soud prvního stupně nepostupoval zcela v souladu s ustanovením § 33 odst. 4 tr. ř. ve znění platném od 1. 11. 2004 a obviněnému včas obhájce neustanovil. Obviněný si totiž nakonec na základě ne zcela přesných informací sdělovaných mu soudem prvního stupně obhájce Mgr. J. J. sám dne 23. 4. 2005 na plnou moc zvolil.

I přes zjištění těchto procesních nedostatků na straně soudu prvního stupně, při úplném respektování ustanovení § 33 odst. 4 tr. ř., nelze učinit závěr, že by tímto postupem soudu prvního stupně došlo k faktickému porušení práva na obhajobu ve smyslu ustanovení § 265b ost. 1 písm. c) tr. ř. I přesto, že obhájce si obviněný zvolil až dne 23. 4. 2005 a do této doby nebylo jeho právo na obhajobu řádně ve smyslu § 33 odst. 4 tr. ř. zajištěno, tato skutečnost, s ohledem na další postup soudu prvního stupně, není takovým porušením práva obviněného na jeho obhajobu, která by obsahově naplnila dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. c) tr. ř. Je totiž nutné vycházet ze smyslu tohoto dovolacího důvodu, jak byl shora vyjádřen, v souladu s odkazem na ustálenou soudní praxi, podle níž je nutné respektovat rozhodnutí č. 48/2004 Sb. rozh. tr., podle kterého se prostřednictvím uváděného dovolacího důvodu nelze dovolávat jakékoli porušení práva na obhajobu, ale vztahuje se jen na taková porušení, při nichž byly skutečně

prováděny úkony trestního řízení směřující k vydání meritorního rozhodnutí napadeného dovoláním.

Ze shora rozvedených okolností vyplývajících z obsahu spisu je zcela zřejmé, že po dobu od 24. 1. 2005 až do dne 23. 4. 2005, i když obviněný obhájce neměl, ač již jej podle zákona mít měl, nebyly soudem prvního stupně konány žádné úkony směřující k vydání meritorního rozhodnutí. Je totiž zcela zřejmé, že do doby, kdy Okresnímu soudu v Chomutově dne 17. 1. 2005 napadla předmětná obžaloba, na jejímž základě tento soud vydal ohledně odvolatele dne 20. 1. 2005 trestní příkaz, který obviněný napadl odporem ze dne 5. 2. 2005, nebyly konány žádné jiné kroky, při nichž by bylo procesně významné, aby byl obviněný obhájcem zastoupen. Jestliže obviněný sám podal odpor, proti vydanému trestnímu příkazu, byl tím, že namítl mimo jiné i nedostatky v rámci zajištění jeho obhajoby, vydaný trestní příkaz zrušen, a proto ani tento úkon, byť by jinak byl považován za úkon směřující k vydání meritorního rozhodnutí, nemá pro postavení obviněného v trestním řízení významnější procesní důsledky. Uvedený nedostatek byl zhojen podaným odporem, v němž obviněný též absenci obhajoby namítal, a na jehož základě bylo dále vedeno dokazování, při němž již obviněný byl obhájcem řádně zastoupen (obdobně k tomu srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 27. 5. 2004, sp. zn. II. ÚS 90/04).

Na základě těchto úvah a zjištěných skutečností Nejvyšší soud shledal, že shora popsaným postupem nedošlo před Okresním soudem v Chomutově k situaci, která by měla za následek takové porušení práva obviněného na jeho obhajobu, při němž by byly dány okolnosti naplňující dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. c) tr. ř., a pokud se jej obviněný shora popsanými výhradami domáhal, shledal je dovolací soud jako zjevně neopodstatněné ve smyslu § 265i odst. 1 písm. e) tr. ř.

Obviněný však své dovolání též opřel o dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř., podle něhož lze dovolání podat, jestliže rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení skutku nebo jiném nesprávném hmotně právním posouzení. V jeho rámci je možné namítat jednak mylnou kvalifikaci skutku, jak byl v původním řízení zjištěn, v souladu s příslušnými ustanoveními hmotného práva, a dále pak vadnost jiného hmotně právního posouzení, které záleží v nesprávném posouzení některé další otázky, nespočívající přímo v právní kvalifikaci skutku, ale v posuzování jiné skutkové okolnosti mající význam z hlediska hmotného práva, zejména trestního, případně i jiných právních odvětví. Současně platí, že obsah konkrétně uplatněných námitek, o něž se opírá existence určitého dovolacího důvodu, musí věcně odpovídat zákonnému vymezení takového dovolacího důvodu podle § 265b tr. ř., nestačí jen formální odkaz na příslušné ustanovení obsahující některý z dovolacích důvodů.

Existenci deklarovaného dovolacího důvodu obviněný spatřoval především ve skutečnosti, že soudy obou stupňů jeho vinu nesprávně právně posoudily, neboť nebraly do úvahy jeho obhajobu, že se po subjektivní stránce nemohl činu dopustit. Takto uplatněné námitky mají hmotně právní povahu a jsou i opodstatněné. Protože v podaném dovolání neexistují jiné skutečnosti, pro které by byl dovolací soud povinen dovolání podle § 265i odst. 1 tr. ř. odmítnout, přezkoumal podle § 265i odst. 3 tr. ř. zákonnost a odůvodněnost těch výroků, proti nimž bylo dovolání podáno, jakož i řízení, které jeho vydání předcházelo. Přihlížel rovněž k vadám výroků dovoláním nenapadených, které měly vliv na správnost výroků, proti nimž bylo dovolání podáno, a dospěl k závěru, že dovolání je důvodné.

Protože obviněný v dovolání vytýkal nedostatky v právní kvalifikaci, je nejprve třeba v obecné rovině uvést, že trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 1 tr. zák., se dopustí ten, kdo neplní, byť i z nedbalosti, svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného.

Podstatnou část námitek ve vztahu k označenému dovolacímu důvodu obviněný uplatnil právě pro nedostatky v subjektivní stránce a zaměřil je především na to, že mu nelze klást za vinu, že nezjistil dostatečně včas, kde se matka se synem nacházejí, aby mohl k rukám matky zasílat výživné, a že nebylo možné požadovat, aby obviněný peníze složil např. u soudu. Obviněný též poukazoval na to, že matka nezletilého, měla právo nakládat s účtem, na které peníze zasílal, čímž považoval svou povinnost za splněnou.

Pokud se obviněný domáhal toho, že se uvedeného činu nedopustil s ohledem na skutečnost, že nevěděl, kde matka se synem bydlí, jde o okolnosti, které namítal již v rámci své obhajoby a též i s odkazem na ně podal odvolání, a soudy prvního i druhého stupně se s nimi již vypořádaly. Soud prvního stupně na straně 3 svého rozsudku především poukázal, že nelze považovat uvedenou obhajobu obviněného za přesvědčivou, protože již dne 4. 4. 2003 psal matce J. K. dopisy, které obdržela, a to i přesto, že byly odeslány na její adresu v O. Rovněž byla matce doručena celá řada dalších soudních podáních, která obdržela v době, kdy již ve společném bydlišti s obviněným nežila. Na základě těchto skutečností soud prvního stupně uzavřel (strana 4 rozsudku), že obviněný svoji povinnost neplnil a dostatečně se nestaral, aby si zjistil, kam skutečně peníze může posílat. S ohledem na okolnosti vzájemného soužití a poměry na straně matky, nemohl podle závěru soudu prvního stupně obviněný ani očekávat, že si matka bude sama peníze z původně společného účtu výživné pro syna sama vybírat. Odvolací soud uvedl, že se ztotožnil se způsobem, jímž se

soud prvního stupně s obhajobou obviněného vypořádal (strana 2 usnesení).

Tyto závěry soudu prvního i druhého stupně Nejvyšší soud považuje za správné jen v části. Ztotožnil se s nimi potud, pokud je jimi zdůrazněna povinnost obviněného si sám zjistit místo, kam má výživné zasílat. Odpovědnost za trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 213 tr. zák. totiž není vyloučena samotnou okolností, že obviněný nevěděl, kde se nachází osoba, která měla platit výživné, jestliže se nesnažil místo jejího pobytu dostupnými prostředky zjistit. Plnění zákonné vyživovací povinnosti totiž nespočívá jen v samotném placení výživného, ale i v tom, že osoba, která je povinna výživné platit, si v takovém případě z vlastní iniciativy zjistí, kde se zdržuje osoba, které má být výživné placeno, pokud je vzhledem k okolnostem toto zjištění pro povinnou osobu dostupné (viz rozhodnutí č. 49/1992, č. 16/1996 Sb. rozh. tr.). Správný je též i ten závěr, že obviněného nezbavuje trestní odpovědnosti, že se domníval, že si matka mohla peníze vybírat z bankovního účtu, k němuž měla též dispoziční právo. Nejedná se totiž o takovou okolnost, pro kterou by obviněný nebyl v daném případě za trestný čin podle § 213 odst. 1 tr. zák. trestně odpovědný.

V této souvislosti je potřeba připomenout, že výživné není zákonem výslovně definováno a soudní praxe je vykládá jako výdaje na zabezpečování potřeb mezi subjekty rodinně právního vztahu. Nejedná se tedy jen o uhrazování výživy ve vlastním slova smyslu, ale jde o uspokojování ostatních hmotných (šaty, obuv) a kulturních potřeb (prostředky na rozšiřování a prohlubování vzdělání, na rozvoj zájmů a zálib). Výživným pro dítě je míněno uspokojování všech životních potřeb pro jeho všestranný rozvoj po stránce fyzické a duševní. Výživné může být plněno zásadně poskytováním pravidelně se opětujících peněžních dávek, může však spočívat i v poskytování určitých naturálních plnění (např. bydlení) a zejména také v zabezpečování osobní péče o osobu oprávněnou a o společnou domácnost.

Na základě těchto kritérií je zřejmé, že výživným se míní zajištění celé škály potřeb dítěte tak, aby byly pokryty všechny jeho potřeby spojené s jeho řádným vývojem nejen zdravotním, ale i sociálním, výchovným a kulturním. Z toho vyplývá, že tvrzení obviněného, že si matka mohla peníze brát z původně společného účtu, nelze akceptovat, neboť obviněný tím neuhradil to, čím byl povinen na potřeby syna přispívat (přiměřeně srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 2001, sp. zn. 4 Tz 114/2001).

Takto obviněným složené peníze, pokud na uvedeném účtu byly uloženy, nelze považovat ani za částečné plnění ve vztahu k zákonné povinnosti děti vyživovat. Peníze na původně společném účtu, by totiž mohly být považovány pouze za otázku vypořádání majetkových vztahů mezi manžely, která se výživného netýká. Mezi obviněným a matkou dítěte, nebyla totiž učiněna taková dohoda, z níž by bylo možné dovodit, že zmiňovaný účet, resp. prostředky na něm, obviněný ponechal manželce právě proto, aby je použila za účelem pokrytí potřeb dětí na dobu odpovídající jeho pravidelné měsíční vyživovací povinnosti (srov. rozh. č. 26/1982 Sb. rozh. tr.).

Nejvyšší soud však napadené rozhodnutí nepovažuje za dostačující ve způsobu, jakým se odvolací soud vypořádal s otázkou zavinění. V popisu skutku i v tzv. právní větě soud prvního stupně určil, že obviněný se činu dopustil z nedbalosti. Oba soudy tento závěr učinily na podkladě správných právních úvah, avšak neurčily, zda se jedná o nedbalost vědomou nebo nevědomou. Jestliže se nevypořádaly s tím, jaká ze dvou možných zákonných forem nedbalosti byla shledána, neučinily důležitý závěr, který ve svém důsledku má podstatný vliv na hodnocení materiální stránky uvedeného trestného činu, jíž rovněž nebyla věnována dostatečná a nezbytná pozornost, jak bude dále uvedeno.

Ke zmíněnému nedostatku je vhodné konstatovat, že trestný čin je podle § 5 tr. zák. spáchán z nedbalosti jestliže pachatel a/ věděl, že může způsobem v tomto zákoně uvedeným porušit nebo ohrozit zájem chráněný tímto zákonem, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že takové porušení nebo ohrožení nezpůsobí (vědomá nedbalost) nebo b/ nevěděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, ač o tom vzhledem k okolnostem a k osobním poměrům vědět měl a mohl (nevědomá nedbalost).

Při vědomé nedbalosti pachatel věděl, že může způsobem v trestním zákoně uvedeným, porušit nebo ohrozit zájem chráněný tímto zákonem, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že takový následek nezpůsobí. Z toho vyplývá, že vědomá nedbalost je budována na vědomí možnosti vzniku následku, což je schopnost pachatele rozpoznat a zhodnotit okolnosti, které vytvářejí možné nebezpečí pro zájem chráněný trestním zákonem. Nepřiměřené důvody, které vedly pachatele k tomu, že spoléhal na to, že k následku nedojde, není možno zaměňovat s omylem, při kterém pachatel jedná pod vlivem nesprávné znalosti skutečnosti. Nedostatečné zhodnocení nebezpečí nespočívá v neznalosti tohoto stavu, ale v tom, že pachatel nedocenil možné následky svého jednání.

Při nevědomé nedbalosti se vychází z možnosti znalosti, která se zkoumá na základě objektivních okolností spojených se skutkem a subjektivních dispozic konkrétního pachatele, neboť trestní zákon zakládá odpovědnost za trestné činy spáchané z nevědomé nedbalosti na povinnosti, ale současně i možnosti předvídat způsobení poruchy nebo ohrožení

zájmu chráněného trestním zákonem.

S ohledem na okolnosti, za nichž byl čin spáchán, je potřeba poukázat na obecné zásady, které se v rámci hodnocení konkrétních skutečností v rozhodnutí soudů obou stupňů nepromítly a nebyla jim věnována pozornost. Jde především o to, že soudy neposoudily, do jaké míry byla obviněným zachována míra opatrnosti, která je kritériem nedbalosti v obou jejích formách. Míra opatrnosti je dána spojením objektivního a subjektivního hlediska při předvídání způsobení poruchy nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem, neboť jedině spojení obou těchto hledisek při posuzování trestní odpovědnosti za trestný čin z nedbalosti odpovídá zásadě odpovědnosti za zavinění v trestním právu. Objektivní hledisko doplněné subjektivním hlediskem platí i pro vymezení nedbalosti vědomé, poněvadž přiměřenost důvodů, na něž pachatel spoléhal, že nezpůsobí porušení nebo ohrožení zájmu [§ 5 písm. a) tr. zák.], je třeba posuzovat podle toho, jak se situace jevila pachateli, i vzhledem k vnějším okolnostem konkrétního případu. Vědomá nedbalost musí být dána též se zřetelem na osobu pachatele a na konkrétní okolnosti případu jím vnímané nebo které měl alespoň možnost vnímat (subjektivní hledisko). Při zkoumání zavinění pachatele ve smyslu § 5 písm. a) tr. zák. nestačí pouhé zjištění, že pachatel věděl, že svým jednáním může způsobit porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem, ale je nutno zjišťovat všechny okolnosti, z nichž by bylo možno spolehlivě dovodit, že bez přiměřených důvodů spoléhal, že porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem nezpůsobí. K posouzení přiměřenosti jeho důvodů nutno přistoupit z hlediska zkušenosti pachatele a ostatních okolností případu (srov. rozhodnutí č. 45/1965 a 75/1958 Sb. rozh. tr.).

Vedle nedostatku spočívajícím v neurčení formy nedbalosti, však byla shledána další vada mající podstatný vliv na správnost použité právní kvalifikace, a to, že nebyla stanovena alespoň minimální výše výživného, jež byl obviněný povinen na výživu svého nezletilého syna přispívat.

Neplněním vyživovací povinnosti se rozumí, že oprávněné osobě se nedostane všeho, co je obsahem vyživovací povinnosti. Z hlediska trestní odpovědnosti je nerozhodné, zda oprávněné osobě je plněno dobrovolně nebo na základě výkonu rozhodnutí. Oba soudy opomněly, že při rozhodování o vině posuzuje soud samostatně rozsah vyživovací povinnosti (§ 9 odst. 1 tr. ř.) a že je nutné vždy určit alespoň v minimální výši, jakou byl povinen obviněný na výživu přispívat a to i tehdy, pokud taková částka doposud nebyla určena pravomocným občanskoprávním rozhodnutím. O neplnění vyživovací povinnosti jde i tehdy, jestliže není plněno v tom rozsahu, jak to odpovídá ustanovení § 96 odst. 1 zákona o rodině obsahující hlediska pro určení výše výživného.

Podle uvedeného ustanovení se při určení výživného přihlédne k odůvodněným potřebám oprávněného, jakož i ke schopnostem, možnostem a majetkovým poměrům povinného. Při hodnocení schopností, možností a majetkových poměrů povinného zkoumá soud, zda se povinný nevzdal bez důležitého důvodu výhodnějšího zaměstnání či výdělečné činnosti nebo majetkového prospěchu, popřípadě zda nepodstupuje nepřiměřená majetková rizika.

Ohledně odůvodněných potřeb nezletilého syna obviněného neučinily soudy žádná zjištění a dokazování nebylo zaměřeno na ověření těchto skutečností. Zejména však nebyly ve vztahu k uvedenému trestnému činu zkoumány schopnosti a možnosti obviněného, a soud je proto vůbec neposuzoval.

V obsahu spisu jsou přitom obsaženy alespoň základní podklady, z nichž lze dovodit, že obviněný byl v tíživých finančních poměrech, jak dokladoval v rámci žádosti o ustanovení obhájce a přiznání bezplatné obhajoby (č. l. 6a), o něž Krajský soud v Ústí nad Labem ve svém usnesení 24. 1. 2005, sp. zn. 4 To 846/2004, opřel rozhodnutí, že obviněný má nárok na bezplatnou obhajobu. Z těchto podkladů vyplynulo, že obviněný je dlouhodobě nezaměstnaný, bez nároku na hmotné zabezpečení. Lze z nich dovodit, že obviněný s příslušným Úřadem práce spolupracuje a veškeré své povinnosti uchazeče o zaměstnání vůči tomuto úřadu plní. Městským úřadem v J. byla podána zpráva (č. l. 8 spisu 20 Nt 1357/2004) o tom, že obviněnému v období od března 2003 do července 2004 byly přiznány a vypláceny dávky životního minima ve výši 4.100,- Kč. Obviněný též doložil, že nevlastní žádný movitý ani nemovitý majetek. Nedostatek finanční prostředků obviněného je též patrný ze zprávy předsedy senátu Okresního soud v Semilech, sp. zn. Nc 1353/2003, ze dne 29. 7. 2004 (č. l. 15 20 Nt 1357/2004). Jestliže byly v rámci řízení o bezplatné obhajobě v této věci uvedené skutečnosti doloženy, bylo povinností soudu, aby ve vztahu k rozhodnutí o vině obviněného trestným činem zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 1 tr. zák. na jejich základě provedl důkladné prověření nejenom těchto, ale i dalších okolností vztahujících se k finančním poměrům obviněného. V rámci rozhodování o trestném činu zanedbání povinné výživy podle § 213 tr. zák. musí totiž soud při posuzování otázky, v jaké výši byl obviněný schopen plnit vyživovací povinnost, brát zřetel na všechna potřebná hlediska. (srov. rozh. č. 22/1992 Sb. rozh. tr.). Musí proto zkoumat, z jakých důvodů se obviněný ve stavu finančních nedostatků nachází, zda např. nejde o okolnost, že se bez důležitého důvodu vzdal výhodnějšího zaměstnání nebo nějakého majetkového prospěchu (§ 96 odst. 1 zák. o rod.). To, že obviněný je v současné době bez zaměstnání a pobírá jen příslušný příspěvek od státu je rozhodně otázkou, která musí být přezkoumána, neboť, i když tato skutečnost obviněného

nezbavuje povinnosti vyživovací povinnost plnit, může mít podstatný význam pro řešení otázky jeho trestní odpovědnosti např. při posuzování materiální stránky.

Z toho je zřejmé, že ve výsledcích dokazování, jak bylo provedeno, ale ani v obsahu napadených rozhodnutích nejsou uvedeny spolehlivé podklady pro vyřešení předběžné otázky podle § 9 odst. 1 tr. řádu, jaké výživné měl obviněný platit se zřetelem k zákonným hlediskům uvedeným v § 96 odst. 1 zák. o rodině.

Ze všech těchto důvodů bylo nezbytné, aby se soud jako předběžnou otázkou zabýval a zkoumal, v jaké výši byl obviněný zejména ke svým osobním poměrům schopen vyživovací povinnosti plnit. Teprve na základě všech zjištěných a posouzených okolností mohl určit, o jakou formu nedbalosti se v daném případě jednalo, neboť i okolnosti majetkových poměrů, jsou významné pro posouzení formy zavinění ve smyslu subjektivního hlediska jako spoluurčujícího faktoru při posuzování trestní odpovědnosti obviněného za trestný čin, který mu je kladen za vinu. Jestliže však tyto skutečnosti byly pominuty a ani minimální výše výživného nebyla určena, je napadené rozhodnutí v této části nesprávné.

Nejvyšší soud však považuje nad rámec v dovolání namítaných skutečností uvést, že nebyla věnována dostatečná pozornost ani materiální stránce trestného činu. V této souvislosti je vhodné připomenout, že podle § 3 odst. 1, 2 tr. zák. je trestným činem takový pro společnost nebezpečný čin, jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoně, přičemž konkrétní zjištěný stupeň nebezpečnosti pro společnost, tedy materiální znak trestného činu, musí být u dospělého pachatele větší než nepatrný. Odstavec 4 uvedeného ustanovení dále stanoví, že stupeň nebezpečnosti činu pro společnost je určován zejména významem chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobem provedení činu a jeho následky, okolnostmi, za kterých byl čin spáchán, osobou pachatele, mírou jeho zavinění a jeho pohnutkou.

Z napadených rozhodnutí není možné zjistit takové úvahy, z nichž by vyplývalo, na základě čeho je určen vyšší než nepatrný stupeň společenské nebezpečnosti projednávaného činu. Nejvyšší soud proto považuje za nutné zdůraznit, že okolnosti případu spoluurčující společenskou nebezpečnost charakterizují prakticky čtyři skupiny znaků skutkové podstaty trestného činu, přičemž však platí, že při určování stupně nebezpečnosti trestného činu pro společnost ve smyslu § 3 odst. 4 tr. zák. nepřihlíží soud jen k okolnostem, které zakládají znaky trestného činu, jímž byl obviněný uznán vinným, nýbrž i k dalším okolnostem, které sice nejsou nutné k naplnění znaků trestného činu, avšak charakterizují spáchaný skutek nebo jeho pachatele a mají vliv na jejich konkrétní společenskou nebezpečnost (srov. rozhodnutí č. 13/1973 Sb. rozh. tr.). Všechny tyto okolnosti je následně nutno nejen zjišťovat, nýbrž je také objektivně hodnotit. Přitom je třeba vždy uvést, zda a do jaké míry ta či ona okolnost zvyšuje nebo snižuje stupeň nebezpečnosti činu pro společnost (rozhodnutí č. II/1965 Sb. rozh. tr.).

S přihlédnutím k tomu, že stupeň nebezpečnosti činu pro společnost lze v konkrétním případě stanovit odpovědně až po zhodnocení všech hledisek uvedených v § 3 odst. 4 tr. zák., nelze některá z těchto hledisek posuzovat izolovaně mimo rámec stupně nebezpečnosti činu pro společnost anebo se s nimi nevypořádat vůbec.

Shora rozvedená kritéria však soudy obou stupňů nerespektovaly a náležitě je v potřebném rozsahu neposuzovaly s ohledem na okolnosti projednávaného případu.

Ze všech těchto důvodů dovolací soud shledal, že se soudy obou stupňů nevypořádaly náležitým způsobem se všemi zákonnými kritérii pro určení všech znaků skutkové podstaty trestného činu podle § 213 odst. 1 tr. zák. a proto napadená rozhodnutí tudíž nelze považovat za správná.

Nejvyšší soud vzhledem ke všem shora uvedeným skutečnostem a právním názorům dospěl k závěru, že dovolání obviněného R. K. je v této části důvodné, a proto zrušil podle § 265k odst. 1 tr. ř. usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 24. 11. 2005, sp. zn. 6 To 753/2005, i rozsudek Okresního soudu v Chomutově ze dne 29. 8. 2005, sp. zn. 2 T 8/2005, a současně zrušil podle § 265k odst. 2 tr. ř. všechna další rozhodnutí na zrušená rozhodnutí obsahově navazující, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla podkladu. Okresnímu soudu v Chomutově podle § 265l odst. 1 tr. ř. přikázal, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.

Po zrušení uvedených rozhodnutí se trestní věc obviněného R. K. vrací do stadia řízení před soudem prvního stupně a povinností tohoto soudu bude se věcí znovu ze všech naznačených hledisek zabývat. Nezbytné bude, aby soud prvního stupně na základě zjištěného skutkového stavu věci pečlivě ve smyslu shora naznačených právních názorů posoudil jednotlivé znaky skutkové podstaty trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 1 tr. zák., zvláště z hlediska jeho subjektivní a materiální stránky ve smyslu § 3 odst. 2, 3, 4 tr. zák. Před vlastním právním posouzením skutku bude muset okresní soud zodpovědět předběžnou otázku, jaká výše vyživovací povinnosti v době činu odpovídala podmínkám ustanovení § 96 odst. 1 zákona rodině. Za tím účelem bude potřebné provést důkazy,

které ověří nejenom poměry na straně obviněného, ale i jeho nezletilého syna. Podle výsledku tohoto řízení pak bude na soudu prvního stupně, aby určil výši vyživovací povinnosti, aby tak také mohla být obviněnému dána šance ve smyslu ustanovení § 214 tr. zák., jíž se mu doposud nedostalo, když výše výživného určena nebyla. Poté bude nezbytné vypořádat se se všemi shora naznačenými hledisky pro určení formy zavinění obviněného. Po vyřešení výše uvedených skutkových i právních okolností pro stanovení formálních znaků skutkové podstaty trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 1 tr. zák. bude nutné vypořádat se rovněž s materiální stránkou ve smyslu § 3 odst. 2, 4 tr. zák. tak, aby bylo zřejmé, zda zjištěné jednání obviněného dosahuje vyššího než nepatrného stupně společenské nebezpečnosti a nebo okolnosti činu a souvislosti, za nichž byl spáchán, tohoto zákonem požadovaného stupně spoluurčujícího jeho trestnost nedosahují.

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Nemajetková újma, nutná obrana (exkluzivně pro předplatitele)
- Opatrovník (zmocněnec) poškozeného (exkluzivně pro předplatitele)
- Právní styk s cizinou (exkluzivně pro předplatitele)
- Podjatost soudce
- Poškozený (exkluzivně pro předplatitele)
- Odejmutí věci soudci
- Přerušení výkonu trestu odnětí svobody
- Účinné vyšetřování (exkluzivně pro předplatitele)
- Nesprávný úřední postup
- Adhezní řízení
- Poučení o přípustnosti dovolání v trestním řízení (exkluzivně pro předplatitele)